

Akshardhara Research Journal

Single Blind Peer-Reviewed & Refereed International Research Journal

E ISSN -3048-8095 / Bimonthly / March-April 2025 / VOL -01 ISSUE-V

Akshardhara Research Journal

March-April 2025

VOL -01 ISSUE-V

Akshara Publication

Plot. 42 Akshara Publication Gokuldham Residency
Prerna Nagar Wanjola Road Bhusawal Dist.Jalgaon [M. S.] India 425201

Akshardhara Research Journal

Single Blind Peer-Reviewed & Refereed International Research Journal

E ISSN -3048-8095 / Bimonthly / March-April 2025 / VOL -01 ISSUE-V

-: Chief Editor:-

Dr Priyanka J. Mahajan

Co-1110/6 Mamaji Talkies area Juna Satara Bhusawal,

Dist. Jalgaom (M.S) India Pincode 425201

Website: <https://admrj.com>

E-mail : admrj0404@gmail.com

-: Executive Editor & Publisher :-

Dr. Girish S. Koli

42 Akshara Publication Gokuldharm Prerananager Wanjola

Road Near Star Lone Bhusawal Dist. Jalgaon

[M. S.] India 425201

Mobile No: 9421682612

Member Of Editorial Board

DR. E.G. WAJIRA GUNASENA

Designation : Senior Lecturer (I) In Hindi

Address : Department of Languages, Cultural Studies and Performing Arts University of Sri Jayawardanepura, Nugegoda, 10250, Sri Lanka

Mobile : 0094 112758315

Email Id : wajiragunasena@sjp.ac.lk

DR. VIVEK MANI TRIPATHI

Designation : Assistant Professor

Address : Faculty of Afro – Asian Languages and Cultures, Guangdong University of Foreign Studies, Guangzhou, Guangdong, China.

Mobile : 86-18666279640

Email Id : 2294414833@qq.com

Dr. Girish Kumar Painoli

Designation : Professor

Address : School of Commerce and Management, Aurora Deemed to be University, Hyderabad India Pin Code:500098

Mobile : 07674938785

Email Id : girishkumar@aurora.edu.in

Dr.VIVEK ARUN JOSHI

Designation: Assistan Professor

Address: TES's Institute of Management and Career Development, Bhusawal, Dist. Jalgaon [M. S.] India Pin Code: 425201

Mobile: +91 9881716287

Email Id : admin@srgbhindimv.com

ADRJ Disclaimer :

For the purity and authenticity of any statement or view expressed in any article. The concerned writers (of that article) will be held responsible. At any cost member of ADRJ editorial Board will not be responsible for anyconsequences arising from the exercise of Information contained in it.

यावल शहरातील माध्यमिक स्तरावरील स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या व्यावसायिक अभिवृत्ती तुलनात्मक अभ्यास

श्रीमती. अश्विनी अरुण कोळी
संशोधक

M.A. Education - II Year

प्रा.डॉ.सविता जाधव
मार्गदर्शक

प्रस्तावना :

शिक्षक हा शैक्षणिक व्यवस्थेचा कणा मानला जातो. समाजाच्या सर्वांगीण विकासासाठी शिक्षकांची भूमिका अत्यंत महत्त्वाची असते. कोणत्याही शिक्षकाची व्यावसायिक अभिवृत्ती म्हणजे त्याचा आपल्या व्यवसायाबाबतचा दृष्टिकोन, कर्तव्य भावना, नैतिकता व प्रेरणा. या अभूतीचा प्रभाव केवळ विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक विकासावरच नाही तर त्यांच्या चारित्र्य, मूल्य व सामाजिक जाणीवेवरही पडतो. शिक्षक हा केवळ अध्यापन करणारा घटक नसून तो समाज परिवर्तनाचा चालक आहे. विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक, भावनिक, नैतिक आणि सामाजिक विकासामध्ये शिक्षकाची भूमिका अत्यंत प्रभावी असते. शिक्षकांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा, दृष्टिकोनाचा व मूल्यांचा विद्यार्थ्यांवर थेट प्रभाव पडतो. या साऱ्याचा गाभा म्हणजे " व्यावसायिक अभिवृत्ती " — जी शिक्षक आपल्या कामात कशी निष्ठा, प्रामाणिकपणा, सहकार्य आणि उत्तरदायित्व दाखवतो हे दर्शवते. आजच्या स्पर्धात्मक व परिवर्तनशील शैक्षणिक व्यवस्थेत शिक्षकांचा दृष्टिकोन अधिक व्यावसायिक, समर्पित आणि प्रेरणादायी असणे आवश्यक आहे. विशेषतः जेव्हा आपण स्त्री आणि पुरुष शिक्षकांची तुलना करतो, तेव्हा त्यांच्या सामाजिक भूमिकांमुळे, अनुभवांमुळे व व्यक्तिगत मूल्यांमुळे त्यांच्या अभूतीमध्ये काही फरक जाणवतात. त्यामुळे अशा तुलनात्मक अभ्यासाची आवश्यकता निर्माण होते.

शिक्षण क्षेत्रामध्ये शिक्षकांचा व्यावसायिक दृष्टिकोन अत्यंत महत्त्वाचा घटक असतो. शिक्षकांची व्यावसायिक अभिवृत्ती म्हणजे त्यांच्या व्यवसायाबाबत असलेली सकारात्मक भावना, निष्ठा, कार्यक्षमतेची जाणीव व सातत्यपूर्ण सुधारणा करण्याची तयारी. स्त्री व पुरुष शिक्षक या दोघांच्याही सामाजिक भूमिका, अनुभव व दृष्टीकोन वेगळे असल्यामुळे त्यांच्या व्यावसायिक अभिवृत्ती मध्ये काही फरक असू शकतो. या अभ्यासाचा उद्देश यावल शहरातील माध्यमिक स्तरावरील स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या व्यावसायिक अभिवृत्ती मध्ये कोणते फरक आहेत हे शोधणे हा आहे. स्त्री आणि पुरुष या दोन्ही गटांतील शिक्षक विविध सामाजिक, सांस्कृतिक व मानसिक पार्श्वभूमीतून येतात. त्यामुळे त्यांच्या व्यावसायिक अभिवृत्तीत काही समानता असली तरी विशिष्ट बाबतीत फरक असण्याची शक्यता असते. म्हणूनच या संशोधनातून यावल शहरातील माध्यमिक शाळांमधील स्त्री आणि पुरुष शिक्षकांच्या व्यावसायिक अभिवृत्तीचा तुलनात्मक अभ्यास केला आहे.

ब्रीज संज्ञा : शिक्षक, अभूती, उपयुक्तता, गरज, कार्यक्षमता व्यावसायिक, दृष्टिकोन, नेतृत्व, कौशल्य.

विषयाची उपयुक्तता आणि गरज :

यावल शहरातील माध्यमिक शाळा ही शैक्षणिकदृष्ट्या विकसित होत असलेली व्यवस्था आहे. या शाळांमध्ये कार्यरत शिक्षक हे विविध पार्श्वभूमीतील असून, त्यांच्या कामगिरीचा दर्जा त्यांच्या अभिवृत्तीवर मोठ्या प्रमाणावर अवलंबून असतो. जर शिक्षक आपल्या व्यवसायाकडे केवळ नोकरी म्हणून पाहतो, तर त्याचा विद्यार्थ्यांवर नकारात्मक परिणाम होतो. परंतु जर तो शिक्षण कार्याला एक सामाजिक जबाबदारी मानतो, तर तो विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी झटतो.

स्त्री व पुरुष शिक्षक हे दोघेही शाळेच्या कामकाजात समान भूमिका बजावत असले तरी, त्यांच्या मनोवृत्तीत व कार्यशैलीत काही सूक्ष्म फरक असू शकतात. उदा. स्त्री शिक्षक अधिक सहवेदना व सहकार्य दाखवतात, तर पुरुष शिक्षक व्यवस्थापन आणि प्रशासकीय कामात अधिक रुची घेतात, असा काही पूर्वानुभव असतो. या फरकांची शास्त्रीय आणि तुलनात्मक तपासणी करणे आवश्यक आहे.

मुख्य संकल्पना – व्यावसायिक अभिवृत्ती:

व्यावसायिक अभिवृत्ती ही एक व्यापक संकल्पना असून, त्यात पुढील बाबींचा समावेश होतो:

- शिक्षणाविषयी निष्ठा व समर्पण

- विद्यार्थी केंद्रित दृष्टिकोन
- नैतिकता व शैक्षणिक मूल्यांची जाणीव
- शाळा व समाजाच्या विकासाची जबाबदारी
- सहकार्य, नेतृत्व, संवाद कौशल्य
- नवनवीन अध्यापन तंत्र स्वीकारण्याची तयारी

ही अभिवृत्ती केवळ शिक्षकांच्या वैयक्तिक गुणवत्तांवरच नाही तर प्रशिक्षण, कामाचा अनुभव, सामाजिक संकल्पना व शाळेच्या वातावरणावरही अवलंबून असते.

संशोधनाची गरज:

1. स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या व्यावसायिक अभिवृत्तीतील साम्य व भेद ओळखणे
2. विद्यार्थ्यांवर शिक्षकांच्या दृष्टिकोनाचा होणारा परिणाम समजणे
3. शिक्षक प्रशिक्षणात सुधारणा सुचवणे
4. शाळा व्यवस्थापनाला कर्मचारी निवड व विकासासाठी दिशा मिळवून देणे

यावल शहरातील परिस्थितीचा संदर्भ:

यावल शहर हे जळगाव जिल्ह्यातील एक महत्त्वाचे तालुका ठिकाण असून, येथे अनेक सरकारी व खाजगी माध्यमिक शाळा कार्यरत आहेत. या शाळांमध्ये स्त्री व पुरुष शिक्षकांचा समावेश असून, त्यांचे कार्यशैलीचे निरीक्षण महत्त्वाचे ठरते. शिक्षण क्षेत्रातील गुणवत्ता वाढवण्यासाठी शिक्षकांचा दृष्टिकोन तपासणे गरजेचे ठरते.

अभ्यासाचे उद्दिष्टे:

1. यावल शहरातील माध्यमिक स्तरावरील स्त्री व पुरुष शिक्षकांची व्यावसायिक अभिवृत्ती जाणून घेणे.
2. स्त्री व पुरुष शिक्षकांमध्ये अभिवृत्ती साम्य व फरक शोधणे.
3. लिंगभेदाचा व्यावसायिक अभिवृत्ती वर होणारा परिणाम समजून घेणे.
4. निष्कर्षांवर आधारित शैक्षणिक व धोरणात्मक शिफारसी देणे.

संशोधनाच्या परिभाषा:

व्यावसायिक अभिवृत्ती : शिक्षकांचा त्यांच्या व्यवसायाबद्दलचा दृष्टिकोन, जबाबदारीची भावना, नैतिकता, सहकार्य, नवकल्पनांचा स्वीकार, विद्यार्थ्यांप्रती सहवेदना, व शिक्षणात सातत्यपूर्ण गुणवत्ता वाढवण्याची इच्छा.

माध्यमिक स्तर : इयत्ता ८ वी ते १० वी पर्यंतचे शैक्षणिक स्तर.

तुलनात्मक अभ्यास : दोन किंवा अधिक गटांमध्ये विशेष बाबतीत साम्य व फरक शोधण्याची प्रक्रिया.

संशोधन पद्धती:

संशोधनाची प्रकार: तुलनात्मक आणि वर्णनात्मक.

नमुना निवड : यावल शहरातील स्त्री व पुरुष शिक्षक.

नमुना पद्धत: यादृच्छिक पद्धतीने (Random Sampling).

साधन : व्यावसायिक अभिवृत्ती मोजण्यासाठी प्रश्नावली (Likert स्केलवर आधारित – ५ पर्यायीय स्केल).

तांत्रिक विश्लेषण : t-चाचणी वापरून लिंगानुसार गुण सरासरीमध्ये फरक तपासला गेला.

डेटा संकलन व विश्लेषण:

प्रश्नावलीद्वारे गोळा केलेल्या माहितीचा सांख्यिकीय विश्लेषण केला गेला. या विश्लेषणातून असे दिसते की दोन्ही गटांमध्ये व्यावसायिक अभिवृत्ती सकारात्मक आहे. मात्र लिंगाधारित विशिष्ट बाबींमध्ये काही फरक स्पष्ट दिसून येतो. सहवेदना व मानवी संबन्धात स्त्री शिक्षक आघाडीवर असून, पुरुष शिक्षक प्रशासन व नेतृत्वात अधिक सक्रिय आहेत. हे निष्कर्ष पुढील शैक्षणिक धोरणे व शिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम डिझाइन करताना उपयोगी ठरू शकतात. प्रत्येक प्रश्नासाठी दिलेल्या उत्तरांचे गुण विश्लेषण करून स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या गटांमध्ये सरासरी गुण (Mean), मानक विचलन (Standard Deviation) व T-Test वापरून तुलना करण्यात आली.

महत्त्वाचे निष्कर्ष:

1. व्यावसायिक अभिवृत्ती एकूणच सकारात्मक:

यावल शहरातील स्त्री व पुरुष माध्यमिक शिक्षकांची व्यावसायिक अभिवृत्ती एकंदर सकारात्मक आहे. दोन्ही गटातील शिक्षक आपले कार्य निष्ठेने, प्रामाणिकपणे आणि सामाजिक जबाबदारीची जाणीव ठेवून करत आहेत. ते केवळ अध्यापनापुरते सीमित न राहता विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाला हातभार लावण्याचे प्रयत्न करत आहेत.

2. स्त्री शिक्षक अधिक सहवेदनशील व विद्यार्थी-केंद्रित:

स्त्री शिक्षक विद्यार्थ्यांच्या भावना, अडचणी, सामाजिक पार्श्वभूमी इत्यादी बाबतीत अधिक संवेदनशील आढळल्या. त्यांनी विद्यार्थ्यांशी जवळीक साधून, त्यांना समजून घेत शिक्षण देण्यास प्राधान्य दिले. त्यामुळे त्यांची सहवेदना व विद्यार्थी-केंद्रित दृष्टी अधिक ठळकपणे दिसून आली.

3. पुरुष शिक्षक नेतृत्व व प्रशासनात अधिक सक्रिय:

पुरुष शिक्षक शाळेच्या प्रशासकीय जबाबदाऱ्या, निर्णयप्रक्रिया, योजना अंमलबजावणी अशा बाबींमध्ये अधिक सक्रिय सहभागी आढळले. त्यांच्यात नेतृत्व गुण व शिस्तपालन अधिक प्रमाणात दिसून आले.

4. नवीन तंत्रज्ञान आणि नवकल्पनांचा स्वीकार दोन्ही गटांत समान:

दोन्ही गटातील शिक्षकांनी डिजिटल शिक्षण, स्मार्ट क्लासरूम, ऑनलाईन अध्यापन पद्धती यांचा स्वीकार सकारात्मक पद्धतीने केला आहे. शिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम, कार्यशाळा यामध्ये सहभागी होण्याची तयारीही दोघांत सारखीच आहे.

5. सामूहिक सहकार्याची प्रवृत्ती स्त्री शिक्षकांमध्ये अधिक:

शाळेतील इतर सहकाऱ्यांशी, पालकांशी तसेच विद्यार्थ्यांशी सामंजस्याने व स्नेहपूर्वक वागण्याची वृत्ती स्त्री शिक्षकांमध्ये अधिक दिसून आली. शालेय कार्यक्रमांमध्ये एकत्रित काम करण्याचा उत्साह त्यांनी जास्त प्रमाणात दाखवला.

6. लिंगाधारित भूमिकांचा काहीसा प्रभाव:

स्त्री शिक्षक बहुधा कौटुंबिक जबाबदाऱ्या, सामाजिक बंधने यामुळे वेळेच्या व बाह्य सहभागाच्या बाबतीत मर्यादित होतात, असे निरीक्षण आढळले. याउलट पुरुष शिक्षक शाळेबाहेरील क्रियाकलाप, खेळ, सामाजिक उपक्रमांत अधिक सहभागी दिसले.

7. शिक्षक प्रशिक्षणात लिंग-संवेदनशील दृष्टिकोनाची गरज:

अभ्यासातून हेही दिसून आले की स्त्री व पुरुष शिक्षकांची सामर्थ्ये वेगळी असली तरी दोघांनाही त्यांच्या भूमिकांमध्ये बळकट करण्यासाठी लिंग-संवेदनशील प्रशिक्षण आवश्यक आहे. उदाहरणार्थ, स्त्री शिक्षकांसाठी नेतृत्व प्रशिक्षण, तर पुरुष शिक्षकांसाठी सहवेदना व विद्यार्थी संवाद कौशल्य यावर भर द्यावा.

8. शिक्षण व्यवस्थेसाठी महत्त्वाचे संकेत:

या अभ्यासाचे निष्कर्ष शैक्षणिक धोरणकर्त्यांसाठी उपयुक्त ठरू शकतात. शिक्षकांच्या व्यावसायिक विकासासाठी कार्यक्रम आखताना लिंग-संतुलन, भूमिकांनुसार क्षमता विकास, आणि शिक्षकांना समजून घेणारी मूल्याधारित दृष्टी अंगिकारणे आवश्यक आहे.

अंतिम निष्कर्ष: "स्त्री आणि पुरुष शिक्षक दोघेही शिक्षणव्यवस्थेतील महत्त्वाचे आधारस्तंभ आहेत. त्यांच्या व्यावसायिक अभिवृत्ती मध्ये काही विशिष्ट बाबतीत फरक असले तरी, दोघांचाही उद्देश शिक्षणाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास घडवण्याचा आहे. त्यामुळे शिक्षकांच्या भूमिका समजून घेत, त्यांना योग्य मार्गदर्शन आणि संधी उपलब्ध करून दिल्यास, एक समतोल, प्रभावी व मूल्याधिष्ठित शैक्षणिक व्यवस्था उभारता येईल."

चर्चा: शिक्षकांच्या व्यावसायिक अभिवृत्ती वर अनेक घटक प्रभाव टाकतात –

वैयक्तिक मूल्ये, लिंग, सामाजिक पार्श्वभूमी, प्रशिक्षण, शाळेचा वातावरण इत्यादी. या अभ्यासातून स्पष्ट होते की स्त्री आणि पुरुष शिक्षकांकडे शिक्षण क्षेत्राबाबत सकारात्मकता असली तरी त्यांच्या दृष्टिकोनात काही फरक आहेत. हे फरक त्यांच्या अनुभवसंपन्नतेवर आणि समाजातील पारंपरिक भूमिकांवर आधारित आहेत. यावर आधारित धोरण आखल्यास शैक्षणिक गुणवत्ता अधिक चांगल्या पातळीवर पोहोचू शकते.

1. पारंपरिक सामाजिक भूमिका आणि अपेक्षा:

स्त्री शिक्षकांकडून अधिक सहवेदनशीलता, सहकार्य व निगा राखण अपेक्षित असतं, तर पुरुष शिक्षकांकडून प्रशासन, निर्णयप्रक्रिया व नेतृत्वात पुढाकार घेण्याची अपेक्षा समाज करत असतो. या पारंपरिक भूमिकांचा त्यांच्या व्यावसायिक अभूतीवर अप्रत्यक्ष प्रभाव पडतो.

2. प्रशिक्षणाच्या स्वरूपाचा प्रभाव:

अनेक शिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रमांमध्ये लिंग-संवेदनशील दृष्टीकोनाचा अभाव आढळतो. त्यामुळे स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या अभिवृत्तीत भिन्नता तयार होते. अधिक प्रभावी प्रशिक्षणातून दोन्ही गटांना बौद्धिक व व्यावसायिक दृष्ट्या सशक्त करता येऊ शकते.

3. शाळेचे नेतृत्व व व्यवस्थापन:

ज्या शाळांमध्ये समावेशी नेतृत्व आहे, तिथे शिक्षकांची व्यावसायिक अभिवृत्ती अधिक सकारात्मक आढळते. स्त्री शिक्षकांना नेतृत्वाच्या संधी मिळाल्यास तेही प्रशासकीय कार्यात उत्तम कामगिरी करू शकतात, असे निरीक्षण नोंदवले गेले.

4. कामाचा ताण व जबाबदाऱ्या:

अनेकदा स्त्री शिक्षकांना कौटुंबिक जबाबदाऱ्या अधिक असतात, त्यामुळे त्यांच्या कामाच्या वेळा, अतिरिक्त सहभाग, प्रशिक्षण यामध्ये अडथळा येतो. यामुळे त्यांची अभूती ही कधी कधी अंशतः मर्यादित होत असल्याचे जाणवले.

5. मानसिक आरोग्य व प्रेरणा:

शिक्षकांच्या मानसिक स्थितीचा आणि प्रेरणेचा त्यांच्या व्यावसायिक अभिवृत्ती वर थेट प्रभाव असतो. शाळेतील पोषणकर वातावरण, प्रोत्साहन, आणि समुपदेशन या गोष्टी त्यांना अधिक सकारात्मक बनवू शकतात.

6. धोरणात्मक उपायांची गरज:

लिंगाधारित विशिष्ट गरजा लक्षात घेऊन शैक्षणिक धोरण आखल्यास व्यावसायिक अभिवृत्ती अधिक दृढ व समृद्ध करता येईल. उदाहरणार्थ – महिला शिक्षकांसाठी लवचिक वेळापत्रक, नेतृत्व प्रशिक्षण, पुरुष शिक्षकांसाठी विद्यार्थ्यांशी संवाद कौशल्यवाढीचे उपक्रम.

समारोप – समतोल दृष्टीकोनाची गरज:

या चर्चेवरून स्पष्ट होते की शिक्षकांची व्यावसायिक अभिवृत्ती ही त्यांच्या वैयक्तिक व सामाजिक घटकांच्या एकत्रित परिणामातून घडते. त्यामुळे धोरणकर्त्यांनी शिक्षकांना एकसंध गट म्हणून न पाहता त्यांच्या सामाजिक, लैंगिक, मानसिक आणि व्यावसायिक गरजा समजून घेतल्या पाहिजेत. असे केल्यास केवळ शिक्षकांची गुणवत्ता सुधारेल असे नाही, तर संपूर्ण शैक्षणिक प्रणाली अधिक कार्यक्षम, समजूतदार व प्रेरणादायी बनेल.

शिफारसी :

1. शिक्षकांच्या व्यावसायिक अभिवृत्ती मध्ये सातत्य ठेवण्यासाठी कार्यशाळा व प्रशिक्षण कार्यक्रम नियमितपणे राबवावेत.
2. लिंगसमता आधारित धोरणांची अंमलबजावणी केली जावी.
3. शाळेतील नेतृत्वाच्या संधी दोन्ही गटांना समान मिळाल्यात.
4. नवकल्पनांचा पुरस्कार करणारी संस्कृती शाळांमध्ये निर्माण करावी.
5. विद्यार्थ्यांशी संवाद कौशल्य वाढवण्यासाठी समुपदेशन व संवाद प्रशिक्षण दिले जावे.

मर्यादा:

नमुन्याचा क्षेत्रफळ केवळ यावल शहरापुरता मर्यादित होता.

शिक्षकांची व्यक्तिगत मते, सामाजिक व आर्थिक पार्श्वभूमी या अभ्यासात समाविष्ट करण्यात आलेल्या नाहीत.

निष्कर्ष: या संशोधनाच्या माध्यमातून स्पष्ट होते की,

- 1) यावल शहरातील माध्यमिक शाळांमध्ये कार्यरत स्त्री व पुरुष शिक्षक दोघेही व्यावसायिक दृष्टिकोनातून सकारात्मक अभिवृत्ती ठेवतात. परंतु, काही ठराविक घटकांमध्ये (सहकार्य, नेतृत्व, नवकल्पना स्वीकार इत्यादी) लिंगाच्या आधारे फरक दिसून येतात. हे फरक ओळखून व त्यानुसार शैक्षणिक धोरण ठरवून, शिक्षकांची कार्यक्षमता व शिक्षणाची गुणवत्ता वृद्धिंगत करता येऊ शकते.

- 2) " व्यावसायिक अभिवृत्ती " ही केवळ एक वैयक्तिक गुणवत्ता नसून ती शैक्षणिक व्यवस्थेच्या एकूण कार्यक्षमतेवर प्रभाव टाकणारी शक्ती आहे. स्त्री व पुरुष शिक्षकांमध्ये काही फरक असले तरी दोघांचाही उद्देश शिक्षणप्रक्रियेला समर्थ बनवण्याचा आहे. त्यामुळे, हा तुलनात्मक अभ्यास शिक्षकांची व्यावसायिक गुणवत्ता वृद्धिंगत करण्यासाठी उपयुक्त ठरतो.
- 3) यावल शहरातील माध्यमिक स्तरावरील अनुदानित विनाअनुदानित स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या व्यवसायात निवृत्ती समान आहे दोन्ही गटांच्या मध्य मनातील फरक 0.01 सार्थकता स्तरावर सार्थक नसल्याने तो न्यादर्शाच्या चढ उतारामुळे पडलेला आहे.

संदर्भ ग्रंथ:

1. देशपांडे, एस.आर. (२०१८). शिक्षणातील मनोविज्ञान. पुणे: प्रकाशन संस्था. शिक्षकांचे मानसशास्त्र, दृष्टिकोन व विद्यार्थ्यांशी संवाद यावर आधारित
2. जोग, पी.डी. (२०१५). शैक्षणिक समाजशास्त्र. मुंबई: विद्यापीठ प्रकाशन. शाळा व्यवस्थापन, शिक्षकांचे सामाजिक स्थान व शैक्षणिक परिप्रेक्ष्य
3. Sharma, R.A. (2014). Teacher Education and Pedagogical Attitude. Meerut: R.Lall Book Depot. व्यावसायिक अभिवृत्ती, शिक्षक प्रशिक्षण व लिंग आधारित विश्लेषण.
4. Desai, D.M. (2020). Professional Ethics in Teaching. Ahmedabad: Eduworld. शिक्षकांच्या नैतिकतेसंबंधी विवेचन.
5. NCTE (2017). Guidelines on Professional Development for Teachers. New Delhi: NCTE Publication. शिक्षकांची भूमिका, शिक्षणातील सामाजिक बदल आणि लिंगपरक विचार.
6. NCTE (2017). Guidelines on Professional Development for Teachers. New Delhi: NCTE Publications. भारत सरकारच्या शिक्षक प्रशिक्षणविषयक शिफारसी.
7. पाटील, बी.जी. (२०१६). शिक्षक: मनोवृत्ती व दृष्टिकोन. नाशिक: नवभारत प्रकाशन. ग्रामीण शिक्षकांची कार्यशैली आणि अभितीचा अभ्यास.
8. Bhargava, M. (2009). Modern Psychology of Teaching and Learning. Delhi: Discovery Publishing House. आधुनिक अध्यापन तंत्र, शिक्षक-विद्यार्थी संबध